

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani 13. februarja 1884.

Obség: O boleznih mleka. — Domačim sadjerejcem za pomladanski čas. — Katere sorte grozdja naj se sadi preko hiš severnih krajev, in kako naj se jih goji. (Dalje.) — Knezo-nadžkof dr. Andrej Golmajer. (Dalje.) — Spomini na veliko slavjansko romanje v Rim leta 1881. (Dalje.) — Razprava o nemškem državnem jeziku v državnem zboru. (Dalje.) — Izjemno stanje na Dunaji. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

O boleznih mleka.

Spisal —c.

Kakor hitro se pokaže mleko z nenavadnimi lastnosti, bodi-si v svoji zunanosti, v okusu ali pa v kaj družem, naj se krave posamezno pomolze. Če se potem mleko vsake posamezne krave natanko preišče, našlo se bode hitro, katera krava bolno mleko molze; v najredkejših slučajih krave enega celega hleva ob enem na eni in isti bolezni z ozirom na mleko bolehaljo. Bolezni mleka našim gospodinjam delajo dostikrat veliko preglavico, zato je umestno, da vsaki gospodar dobro pozna to zló, kakor tudi pripomočke, se ga varovati.

Vodéno mleko je največ nasledek krmenja sè zmrznenim korenstvom, zeló razredčenim tropinam, travo od vlažnih senožet kakor v obče od slabe vodéne krme. Vsa taka krma, ob enem tudi prebavljalne organe slabi. Primerna menjava krme to nepriliko odpravi, ako ni vzrok tacega mleka morebiti kakošna notranja bolezen. V zadnjem slučaju se ve da mora se gledati, da se dotična bolezen odpravi.

Vlačljivo, služno mleko, ki je slinasto in lepljivo, ki le počasi smetano na vrhu pusti in katero neokusno surovo maslo daje, nastane vsled bolezni, kakor neprebavljivost, prehlajenje ali pa zaradi zaostajanja otrebkov po poródu.

Včasih je pa tako mleko tudi nasledek nečistih mlekarskih posod ali pa vlažno-gorkih zaduhlih shramb. Tudi pokvarjena, plesnova krma in kisle trave naredijo tako mleko. Kako tej bolezni mleka v okom priti, sledi uže iz povedanega.

Prehitro skisanje mleka se s tem pokaže, da se pred časom sésiri, kar se ali prec po molzi zgodi ali pa nekoliko pozneje, dostikrat še le pri kuhanji. Vsled tega se le malo smetane odloči, se ve da na škodo pridelkov na surovem maslu. Ta bolezen sledi navadno iz nečistosti za mlekarkstvo porabljenih posod kakor tudi vsled velike vročine ali pa hitre menjave toplote.

Natančno snaženje posod, hitro hlajenje mleka po molzi, majhen dodatek pepelike ali boraksa preprečijo

imenovano skisanje, katero zamore biti pa tudi nasledek gotovih bolezni, kakor na pr. osepnice, vnetega vimena, kuge na parkljih in v gobcu. V zadnjih slučajih zamora le živinozdravnik pomagati; ozdravljenju krave sledí tudi ozdravljenje mleka.

Grenko mleko, katerega nastanek še ni popolnem določen, zadobi to slabo lastnost še le po daljši legi. Smetana, katera se od tega mleka le počasi odločuje, ima vmazano oljnato barvo, zoprno, grenak in nazadnje gnjil okus. Surovo maslo, ki se pa le težko iz te smetane naredí, postane v malih dneh žaltovo. Tako mleko dá tudi le malo slabega in neokusnega sira, katero hitro gnjije.

Grenko mleko tudi drugo zdravo okuži, zaradi česar je treba paziti na največ snago pri posodah in na primerno zračno, zdravo shrambo. Je pa mleko dobilo grenak okus le zaradi grenke krme ali grenkih zdravil, potem pa ta grenkoba tudi takoj poneha, ako se tako krmo ali zdravila opusti.

Rudeče mleko ali molzenje krvi zamore biti nasledek krmenja tacihi rastlin, ki imajo rudečo barvilo v sebi; ta barva preide tudi v maslo. Mleko zadobi naravno barvo, ako se krmenje tacihi rastlin izključi.

Največkrat pa, posebno ako ima surovo maslo iz tacega rudečega mleka naravno barvo, je vzrok tega mleka dejansko primešanje krvi. Navadno to ne traja dolgo časa, ter tudi pogoj te bolezni mleka ni zmirom bolezen v krvi sami, kajti na pr. včasih uže pik kakošnega žužka provzroči krvenje v vimenu, kar se potem pri molzi pozna.

Pod plavim ali modrim mlekem se ne razume posamesne modre lise na mleku, katere nastanejo vsled nesnage ali pa plesnobe na površju smetane, ampak splošna modra barva mleka. Tako mleko pride v lepi, naravni barvi iz vimena in nastavi še le v posodi v začetku majhne modre pike, potem se pa hitro vse mleko na površju svitlo-modro pobarva.

Surovo maslo iz modre smetane, katero je brez posebnega okusa ali duha, ni modro in tudi sir iz modrega mleka narejen ima naravno barvo.

Mleko zmodri pod raznimi razmerami in lahko pri vsakovrstni krmi, včasih le od ene krave, včasih od vseh, ter traja ta neprilika malo dni ali pa tudi cele tedne.

Čeravno so vzroki te mlečne bolezni še nejasni, je vendar gotovo, da majhni del modrega mleka okuži velike množine zdravega in da se kali te bolezni po nečistih posodah naprej trosijo. Najnatančnejše snazhenje, čiščenje in izkuhovanje posod je neobhodno potrebno, kakor hitro se ta bolezen prikaže.

Priporočljivo zdravilo kravam ob priliki modrega mleka je: 30 do 60 gr. Glauberjeve soli, 1 žlico kimmeljna ali janeža, pred vsem pa lahko prebavljivo hrano.

Mleko, od katerega nam je znano, da se zmodri, varuje se pred tem, da se mu takoj po molži dodá na vsak liter eno žlico pinjenega mleka.

Domačim sadjerejcem za pomladanski čas.

Spisal M. Rant.

(Dalje.)

Toraj naj se tudi vsak sadjerejec, kateri hruščeve pritlikavce in špalirje izgojuje ali vsaj izgojevati hoče, uže sedaj s kutnjevimi šibicami srednje debelosti in krepkim enoletnim lesom preskrbi, katere naj potem v 30 centimetrov dolge količke razreže. Za narezovanje takih šibic (enoletnih kutnjevih poganjkov) najboljši čas sta meseca januar in februar. Taki količki spravijo se potem na hladnem kraju v kleti, ali se pa pravilno na vrtu v zemljo zagrebó, kjer čakajo ugodnega pomladanskega časa, ob katerem se potem v zato pripravljeno gredico posadé ali kakor rečemo „potaknejo“. Gredica za potaknjence priredi naj se vselej le v bolj senčnatem prostoru ali kraju vrta; zemlja za tako gredico mora biti bolj volhka, rahla, peščena in globoka. Preje pa, kot se potaknjence v zemljo sadi ali potika, mora se vsakega tikoma pod spodnjim popkom z ostrim nožem nekoliko napošev gladko odrezati, na kar se s potikačem (primernim količem iz kakega trdega lesa) v navedeno zemljo zadosta globoka luknja v nekoliko poševni meri vbode, v katero se potaknjence do tikoma zgornjega popka tako vtakne, da je ta popek z površjem zemlje v enaki legi; na to se mora zemlja okolo potaknjence s potikačem še pravilno pritrditi, da se okolo tega nikjer nobenega praznega prostora ne nahaja. Potaknjenci sadé se v vrste eden od drugega po 10 do 15 centimetrov narazen; a vrsta mora od vrste biti pa vsaj po 40 do 50 centimetrov (druga od druge) oddaljena. S potaknjenci nasajena gredica naj se potem na rahlo z mahom, listjem ali pa kratkim preperelim gnojem pokrije, da tako zemlja potrebno vlago, katere potaknjenci za ozele nitev neobhodno potrebujejo, dalj časa obdrži.

Na drugi način se pa potaknjenci tudi tako-le sadé: Ko je bila gredica (zemlja) za saditev potaknjencev pravilno pripravljena in prekopana, izgrebejo se zadosta globoki jarki ali žlebate (∇) grapice, katerih notranja stran (stena) je nekoliko povešena (poševno vrezana in ne navpična); potem se pravilno pripravljene količki na to jarkovo stran od 10 do 15 centimetrov drug od drugega tako prislonijo, da pride zgornji popek tikoma sè zemeljnim površjem vsakega potaknjence.

Ko je bil izkopani jarek (žlebasta grapica) z potaknjenci tako od enega konca do drugega pravilno naložen — oziroma nasajen — se potem jarek z izkopano zemljo varno in previdno tako zasuje, da ostane vsak potaknjence na svojem mestu nepremaknjen, ter da je površje zemlje povsod enakomerno in gladko. Prvi nasad gre hitreje izpod rok, a drugi je pa varnejše izpeljan in za to boljši, ker se ni bati, da bi se

na spodnjem koncu lubad potaknjence z narivanjem v zemljo oddrgnil ali pa, da bi okolo njega v zemlji celó prazni prostori ostali.

Takih jarkov dno in površje zgornje poševne strani mora biti 40 do 50 centimetrov narazen. Obojni nasad izvrši se vselej, da je vse lepo semetrično, ob poteg-njenem ali napetem motozu.

Po potaknjencih pomnožujemo kutinje kot podlago hruševim pritlikavcem, nizkim piramidam in špalirjem, rajska jabolka, ivanško jabolko, mirabele, ivanško grozdjiče in bodeče ali sv. Marjete grozdjiče. Tudi druge sadne vrste se je poskušalo s potaknjenci pomnoževati, a te niso se dovoljno obnesle.

Med poletnim časom se na potaknjencih iz v zemlji ležečih popkov, sosebo iz onega najskrajnega razvijejo nove in potrebne koreninice, to je, potaknjence se vkoreninči, a iz zgornjega popka pa, kateri tikoma ob površji zemlje sedi, požene pa ob enem tudi uže isto leto veči ali manjši poganjke. Ako so ti prvoletni poganjki potaknjencev čvrsti in krepki, svedoki nam so, da so se taki potaknjenci ob enem tudi dobro, čvrsto in krepko vkoreninčili. Take potaknjence s krepkimi prvoletnimi poganjki moremo uže kot enoletne sadike v drevesnici koristno dalje vporabljevati. Ako so pa prvoletni poganjki potaknjencev še šibki, pustimo je še eno leto na svojem mestu nepresajene rasti; take (šibke) poganjke moramo pa v drugi pomladi do nad dveh spodnjih popkov prikrajšati ali prirezati, da se nam na ta način v drugem letu dobro in krepko vkoreninčijo ter nam v nameravano svrhu krepkih podlag dajo.

Kako pomnožujemo nekatere sadne vrste po poganjkih iz koreninčnega vratu, po koreninčnih izrastkih in pa po vlačnicah ne bodem na tem mestu razpravljaj; o svojem času upno tudi to na vrsto pride.

Ker je v nekaterih krajih mile domovine kakor v vipavski dolini, na Pivki, po trnovsko-vremski dolini in tudi po drugod, kjer smreka na raste, ob času požahnjevanja sadnega drevja dostikrat prava priglavica za potrebno smolo v priredbo cepilnega voska, naj bi toraj za ta prepotrebni material uže sedaj vsak domači sadjerejec skrbel ter si zadosta surove smole od drugod naročil, da bode o svojem času vse potrebno pri rokah imel in mu tako prekoristno delo v lastno in svojih naslednikov škodo zaostajalo ne bode.

Domači sadjerejci po domovini navadno sadna drevesca ob pomladanskem času na stalno mesto presajajo in sadé. Ker ni vse eno ne, v kakošno zemljo se to ali ono sadno pleme ali vrsta stalno posadi, upam, da se mi nekoliko opomb le-sem nikakor v zeló jemalo ne bode. Sicer o tem uže skoraj vsaka sadjerejska knjiga in knjižica več ali manj govori in razpravlja, toda koristna in potrebna reč se nikdar preveč ne priporoča ter ni nikoli zadosta dognana in popolnem dovršena. (Dalje prih.)

Katere sorte grozdja naj se sadi preko hiš severnih krajev, in kako naj se jih goji.

Spisal R. Dolénc.

(Dalje.)

Pod vsakoletno režnjo razumimo tisto, katera se vsako leto ponovi, osobito po tem, ko se je špalir popolnem dogojilo, ko se mu je na širokost in visokost prava oblika podelila.

Še za daljno izgojo prave oblike in obširnosti špalirja se skrbi v petem letu na prvi etaži s tem, da se zopet na desni strani (iz mladike p^o pod števil. 1 A.)